

STRATEGIILE ȘI POLITICILE ORGANIZAȚIEI MONDIALE A SĂNĂȚĂȚII PRIVIND PREGĂTIREA ȘI RĂSPUNSUL LA DEZASTRE

Mihail Pîsla

Catedra Medicină de Urgență, USMF „Nicolae Testemițanu”,
Centru Național Științifico-Practic Medicină de Urgență, Centrul Republican Medicina
Calamităților

Summary

The strategies and policies promoted by the World Health Organization in the field of disaster preparedness and response are reflected in this article in the light of documents adopted by this organization.

Rezumat

În articol sunt reflectate prin prisma documentelor adoptate de către Organizația Mondială a Sănătății strategiile și politicile promovate de această organizație în domeniul pregătirii și răspunsului la dezastre.

Se știe că actualmente societatea se confruntă cu o multitudine de pericole naturale sau provocate de activitatea umană, care afectează populația, economia țărilor și mediul înconjurător. Cercetătorii în domeniu menționează că fenomenele respective și-au mărit atât intensitatea, cât și periodicitatea, mai cu seamă în ultimele două decenii.

Numărul de persoane, care au avut de suferit în urma calamităților naturale, catastrofelor, avariilor de proporții, erupțiilor de boli contagioase, etc. a oscilat în perioada 1994 - 2009 între 68 și 618 milioane pe an, constituind o medie anuală de peste 255 de milioane de oameni. Tot în această perioadă fenomenele date au condus la moartea în mediu a circa 58.000 de persoane anual. Dezastrele au provocat și daune economice enorme, media anuală a cărora se estimează la nivelul de circa 67,0 miliarde dolari SUA, iar costurile economice asociate acestor pierderi au crescut comparativ cu anii 50 mai mult de 14 ori.

Riscurile și amenințările la care este expusă societatea, urmare eventualelor lovituri ale dezastrelor impune imperativ, atât la nivel mondial, cât și la nivel regional, național și local, necesitatea de a mobiliza toate eforturile întru prevenirea, diminuarea, asigurarea unui răspuns prompt și efectiv la situațiile excepționale, lichidarea consecințelor acestora și restabilirea cât mai grabnică a modului normal de viață.

Prevenirea, reducerea efectelor negative, precum și pregătirea pentru dezastre sunt probleme de importanță majoră și în politicile promovate de Organizația Mondială a Sănătății (OMS) – agenție specializată din cadrul Organizației Națiunilor Unite (ONU), responsabilă pentru coordonarea problemelor de sănătate la nivel mondial. Acțiunile care se întreprind de OMS în acest domeniu se reflectă în strategiile adoptate și rezoluțiile organului suprem de conducere al OMS - Adunarea Mondială a Sănătății.

În concordanță cu rezoluția Adunării Generale a ONU nr 44/236 din 22 decembrie 1989, care a desemnat perioada 1990 – 1999 ca Deceniul Internațional pentru Reducerea Dezastrelor, OMS, prin **rezoluțiile Adunării Mondiale a Sănătății WHA42.16 (1989) și WHA46.6 (1993)** a readus în atenția comunității medicale la nivel global concepția reducerii efectelor dezastrelor în sectorul de sănătate.

În 1994 în Yokohama, Japonia a fost petrecută Conferința mondială privind reducerea dezastrelor naturale, care a făcut bilanțul intermediar al Deceniului Internațional pentru Reducerea Dezastrelor Naturale și a adoptat Strategia și Planul de acțiuni „Strategia Yokohama pentru o lume mai sigură”. În contextul acestei Strategii Adunarea Mondială a Sănătății a adoptat în 1995 **rezoluția WHA48.2 „Acțiunile umanitare și în urgențe”** în care s-a declarat că reducerea dezastrelor este o parte integrantă a dezvoltării durabile și că fiecare țară trebuie să poarte responsabilitatea primară pentru întărirea propriei sale capacități.

La 18 – 22 Ianuarie 2005 în o.Kobe al provinciei Hyogo, Japonia, s-a desfășurat lucrările Conferința Mondială de Reducere a Dezastrelor care a adoptat **Cadrul de acțiune de la Hyogo pentru perioada 2005 – 2015: Construirea rezistenței națiunilor și comunităților la dezastre**, obiectivul principal al căruia este de a reduce substanțial pierderile provocate de dezastre, exprimate în vieți omenești, în valori sociale și economice și în probleme de mediu.

Prioritățile de acțiune stabilite de Cadrul de la Hyogo sunt următoarele:

1. Asigurarea că reducerea riscului de dezastre este prioritate națională și locală, cu o puternică bază instituțională pentru implementare;
2. Identificarea, evaluarea și monitorizarea riscurilor de dezastre și intensificarea activității de avertizare timpurie.
3. Utilizarea cunoașterii, inovării și educației pentru edificarea unei culturi a securității și a rezistenței la hazarde la toate nivelurile;
4. Reducerea principalilor factori de risc;
5. Întărirea pregătirii în caz de dezastre pentru un răspuns eficient la toate nivelurile.

În același an, urmare declarațiilor Cadrului de la Hyogo, la sesiunea 58-a a Adunării Mondiale a Sănătății au fost adoptate două rezoluții extrem de importante: **rezoluția WHA 58.1 din 20 mai 2005 „Acțiunile Sistemului Sănătății în relație cu crizele și dezastrele cu accentul la cutremurele de pământ și tsunamile din 24 decembrie 2004” și rezoluția WHA 58.3 din 23 mai 2005 „Revederea Regulamentului Sanitar International”.**

În **rezoluția WHA58.1 OMS** îndeamnă statele membre:

- să acorde un sprijin corespunzător statelor afectate de crize și catastrofe în scopul redresării durabile a sistemelor lor de sănătate și sociale;
- să acorde o atenție deosebită nevoilor în domeniul sănătății mintale și punerii în aplicare a modelelor de asistență în sistemele de sănătate și sociale;
- să depună toate eforturile într-o angajare activă în acțiunile colective de elaborare a planurilor globale și regionale de pregătire, care ar prevedea integrarea în sectorul sănătății a planificării de reducere a riscurilor și a creării capacităților de răspuns la crizele cu impact asupra protecției sănătății populației;
- se elaboreze în baza evaluării riscurilor planuri naționale de pregătire pentru situații de urgență, acordând o atenție cuvenită sănătății publice, inclusiv infrastructurii ocrotirii sănătății, precum și rolului sectorului de sănătății în situații de criză, în scopul creșterii eficienței măsurilor de răspuns la crize și eforturilor de restabilire a sistemelor de sănătate;
- să asigure accesul egal pentru femei și bărbați la educația formală și neformală privind pregătirea pentru situațiile de urgență și de reducere a pericolului dezastrelor prin intermediul sistemelor de avertizare timpurie;
- să acorde o atenție deosebită problemelor violenței bazate pe sex, care provoacă o îngrijorare crescândă în timpul crizelor, și să ofere sprijinul adecvat pentru persoanele afectate;
- se asigure în perioada crizelor un acces echitabil la serviciile medicale esențiale pentru toate categoriile afectate ale populației, inclusiv persoanele strămutate, concentrându-se la salvarea acelorale ale căror viață este în pericol și susținerii vieții celor care au supraviețuit, acordând o atenție deosebită nevoilor femeilor, copiilor, persoanelor în etate și persoanele cu leziuni fizice și psihice grave, maladii transmisibile, maladii cronice sau invaliditate;
- să ofere sprijin activităților OMS legate de crize și dezastre pentru a permite realizarea promptă, suficientă și în timp util a intervențiilor de susținute și să examineze posibilitatea majorării contribuțiilor pentru a asigura finanțarea adecvată a acțiunilor OMS până la, în timpul și după criză;
- să întreprindă măsuri pentru a proteja personalul național și internațional, implicat în îmbunătățirea sănătății în comunitățile afectate de crize, și să le ofere sprijinul necesar în scopul realizării acțiunilor necesare pentru ajutor umanitar de urgență și de ușurare - pe cât este de posibil - a suferințelor oamenilor în condițiile care prezintă pericol pentru viața lor;
- să fortifice sistemele informaționale și să perfecționeze colaborarea cu mijloacele naționale și internaționale mass-media pentru asigurarea unei informații corecte și actuale;

- să sporească solidaritatea internațională și să identifice mecanismele de cooperare comună în elaborarea strategiilor de pregătire și răspuns la dezastre;
- să examineze posibilitățile îmbunătățirii mecanismelor interguvernamentale existente pentru asistență umanitară, precum și posibilele mecanisme și condiții suplimentare de asigurare rapidă cu resurse necesare în cazul dezastrelor cu scopul de a crea condiții pentru un răspuns prompt și eficient.

Prin **rezoluția WHA58.3** se pune în aplicare varianta revizuită a Regulamentului Sanitar Internațional (RSI 2005). RSI 2005 prevede obligația statelor care au ratificat acest Regulament ca, în decurs de cinci ani de la intrarea acestuia în vigoare, să dezvolte capacitățile legislative, infrastructura și necesarul de personal capabile de a supraveghea, detecta, analiza, raporta, și a lua măsuri potrivite față de orice eveniment, indiferent de sursă sau origine (biologică, chimică, nucleară) care ar pune în pericol sănătatea publică și care are un potențial de răspândire transfrontalieră. Scopul și domeniul de activitate al noului Regulament este de a preveni, a proteja, a controla și a acționa printr-un răspuns de sănătate publică împotriva răspândirii internaționale a bolilor în limitele riscului pentru sănătatea publică și să evite interferențe inutile cu traficul și comerțul internațional. RSI (2005) dă definiția de „urgență de sănătate publică de importanță internațională”, care înseamnă un eveniment neobișnuit ce constituie un risc de sănătate publică pentru alte state prin răspândirea internațională a bolilor și cere un eventual răspuns internațional coordonat. RSI (2005) cere Statelor să notifice la OMS toate evenimentele ce pot constitui o urgență de sănătate publică de importanță internațională și să răspundă la cererile de verificare a informațiilor referitoare la astfel de evenimente. Aceasta va da posibilitatea OMS să asigure colaborarea tehnică potrivită pentru protecția eficientă în fața unor astfel de urgente și, în circumstanțe bine definite, să informeze alte State despre riscurile de sănătate publică care cer acțiune din partea lor.

Un an mai târziu, în 2006, Adunarea Generală a Sănătății a discutat din nou acțiunile sănătății în crize și a adoptat **rezoluția WHA59.22 „Pregătirea și răspunsul la urgențe”** în care se reiterează importanța acțiunilor necesare de construire a capacităților în pregătirea de urgență. În această rezoluție se cere statelor membre „să-și fortifice programele lor naționale de reducere, pregătire, răspuns și restabilire prin măsuri adecvate legislative, de planificare, tehnice, financiare și logistice, cu un accent special pe construirea sistemelor de sănătate și a rezistenței comunităților”.

În 2007 OMS a adoptat **Strategia pe șase ani pentru dezvoltarea sectorului sănătății și a capacității comunității „Reducerea riscurilor și pregătirea pentru urgențe”**

Scopul Strategiei este de a sprijini țările în construirea capacității naționale în reducerea riscurilor și pregătirea pentru urgențe și de a asista sectorul de sănătate din țările membre în reducerea consecințelor negative asupra sănătății publice pentru comunități în ceea ce privește de mortalitatea, morbiditatea, dezabilități și distrugerii ale serviciilor de îngrijiri de sănătate care apar în urma urgențelor, dezastrelor și a altor crize.

Obiectivele strategiei sunt următoarele:

- a susține necesitatea de construire a capacităților de reducere a riscurilor și a pregătirii pentru urgențe în sectorul de sănătate;
- a sprijini capacitatea sectorului de sănătate din țările membre și a comunităților locale de a se pregăti pentru a răspunde prompt și eficient la consecințele pentru sănătate a urgențelor cauzate de pericolele naturale, tehnologice, ale mediului înconjurător, sociale și a epidemiilor;
- a dezvolta datele de bază, normele, standardele, pregătirea resurselor și informarea asupra reducerii riscurilor sectorului de sănătate și a pregătirii pentru urgențe;
- a monitoriza progresul în întărirea programelor de pregătire pentru urgențe în țările membre;

Domeniile prioritare identificate în Strategie includ:

- evaluarea și monitorizarea informațiilor de bază asupra stării reducerii riscurilor și a pregătirii pentru urgențe în sectorul sănătății la nivel regional și național;

- instituționalizarea reducerii riscurilor și a programelor de pregătire pentru urgențe în ministerele sănătății și stabilirea unui program efectiv pentru toate riscurile/întreaga sănătate în acest scop;

- încurajarea și sprijinirea programelor de reducere a riscurilor și de pregătire pentru urgențe bazate pe comunitate;

- îmbunătățirea cunoștințelor și a abilităților în reducerea riscurilor, pregătirea și răspunsul la urgențe în sectorul sănătății.

Strategia se bazează pe conceptul „**Toate pericolele/Întreaga sănătate**”

Abordarea „Toate pericolele” permite elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor de management pentru întreaga gamă de pericole și urgențe probabile (naturale, biologice, tehnologice și societale). Diferite pericole și urgențe pot produce într-o comunitate probleme similare și astfel de măsuri cum ar fi planificarea, alarmarea precoce, coordonarea intersectorială și intrasectorială, evacuarea, restabilirea serviciilor medicale și a comunității sunt de obicei puse în aplicare după același model, adoptat de către comunitate indiferent de cauzele urgenței.

Abordarea „Întreaga Sănătate” invocă faptul că țările și comunitățile supuse riscurilor nu pot să-și permită să aibă sisteme de planificare și coordonare paralele pentru fiecare categorie de riscuri asupra sănătății, iar planurile de pregătire pentru urgențe trebuie să includă în plus la decese și răni și alte considerații cum ar fi - sănătatea mediului (inclusiv apa, sanitația și igiena); managementul îmbolnăvirilor cronice (inclusiv sănătatea mintală); sănătatea mamei, a copilului și a nou născutului; sănătatea reproductivă; controlul îmbolnăvirilor transmisibile; nutriția; medicamentele și produsele biologice, precum și serviciile de asigurare a sănătății cum ar fi infrastructura de sănătate. Un alt aspect cheie al abordării „Întreaga sănătate” se referă la necesitatea de a include în procesul de planificare instituțiile de sănătate și capacitățile disponibile ale sectorului privat, serviciile medicale militare, societățile naționale de Cruce Roșie și alte ONG-uri.

Având ca bază principiul prioritar: reducerea riscurilor și pregătirea pentru urgență sunt responsabilitatea tuturor sectoarelor la toate nivelurile Strategia are ca reper următoarele principii:

Reducerea riscurilor și pregătirea de urgență sunt o parte a procesului de dezvoltare.

Spre deosebire de răspunsul la crizele umanitare acute, unde comunitatea umanitară internațională poate juca un rol semnificativ, construirea capacității sectorului de sănătate în scopul de a reduce riscurile pericolelor și a răspunde la urgențe necesită o implicare puternică pe termen lung și programe manageriale și tehnice deosebite în cadrul statelor membre. Natura legată de dezvoltare a construirii capacităților subliniază rolul sprijinului extraordinar al OMS la nivelul național, regional și global.

Abordarea unică a tuturor pericolelor. Procesul de planificare și alte instrumente necesare pentru pregătirea, reducerea și răspunsul la urgențe sunt similare indiferent de natura pericolului. Țările și în special comunitățile supuse riscurilor nu pot să reușească să dezvolte un sistem separat pentru fiecare tip de pericol la care sunt vulnerabile. Capacitatea sectorului sănătății trebuie să fie întărită pentru a face față tuturor riscurilor majore, de la epidemii la conflicte, de la dezastre naturale la accidente tehnologice, de la pericolele bine cunoscute la pericolele noi cum sunt pandemia de gripă sau terorismul.

Reducerea riscurilor și pregătirea de urgență sunt responsabilitatea tuturor actorilor naționali. La nivelul național Ministerul Sănătății este agenția conducătoare a sectorului de sănătate, care include pe lângă altele serviciile medicale ale Forțelor Armate, societatea de Cruce Roșie și organizațiile nonguvernamentale legate de sănătate, facilitățile de sănătate private și asociațiile profesionale.

Pregătirea de urgență necesită o abordare multisectorială. Asigurarea serviciilor de sănătate publică și îngrijiri medicale sunt complet dependente de pregătirea altor sectoare cum ar fi: menținerea ordinii publice, transport și comunicații, serviciile de asigurare a elementelor vitale (apă/electricitate) și lucrările publice, căutarea și salvarea precum și serviciile de stingere a incendiilor, serviciile sociale, cele de construcții de locuințe etc. La fel, managementul folosirii

corecte a pământului și proiectarea construcțiilor de locuințe sau a noilor facilități de sănătate, pot de exemplu să contribuie cel mai mult la scăderea mortalității și morbidității. Această abordare este aplicabilă la toate tipurile de urgențe și crize inclusiv la acelea care par a fi de o origine pur de sănătate cum ar fi epidemiile majore, toxiinfecțiile alimentare, bolile transmise hidric sau scurgerile de substanțe chimice toxice.

Prioritatea pe asistența tehnică. OMS se axează mai mult pe sprijinul tehnic decât pe finanțarea sau donarea de materiale. Un astfel de sprijin include dezvoltarea de strategii, norme și standarde, susținere și conștientizare, construirea capacităților și transferul de cunoștințe și a deprinderilor manageriale, precum și asigurarea consilierii tehnice. Prioritățile pentru sprijinul OMS va varia în cadrul regiunilor și țărilor în concordanță cu următoarele principii: vulnerabilitatea la urgențe, dezastre și alte crize și necesitățile pentru întărirea programelor de pregătire și răspuns; un angajament declarat al Ministerului Sănătății și a altor instituții cheie de a instituționaliza și întări programele de reducere a riscurilor și de pregătire pentru urgențe din sectorul de sănătate; interesul donatorilor sau a altor actori în sprijinirea OMS în acest angajament.

În încheiere se poate de menționat, că impactul urgențelor și crizelor asupra sănătății poate fi substanțial redus dacă atât autoritățile de la nivel central cât și cele de la nivel local, precum și comunitățile din ariile supuse unor mari riscuri sunt bine pregătite și capabile să reducă nivelul vulnerabilităților și a implicării riscurilor asupra sănătății. Inițiativele internaționale ale comunității umanitare sunt îndreptate din ce în ce mai mult către sprijinirea acestor obiective. Provocarea este de a pune în practică capacitățile sistematice, cum ar fi legislația, planurile, mecanismele și procedurile de coordonare, capacitățile instituționale și bugetele, personalul pregătit, informațiile și sensibilizarea publică, precum și participarea măsurabilă la reducerea viitoare a riscurilor și pierderilor. În abordarea acestor provocări, Organizația Mondială a Sănătății, în calitatea sa de agenție specializată al ONU, joacă un rol crucial în elaborarea și implementarea a unor strategii de fortificare a capacităților naționale de pregătire și răspuns la dezastre și urgențe de sănătate publică, precum și de reducere a riscurilor acestora asupra sănătății umane.

Bibliografie

1. Living With Risk: A Global Review of Disaster Reduction Initiatives, 2004 version, Inter-Agency Secretariat of the International Strategy for Disaster Reduction.
2. The ODFA/CRED International Disaster Database EMDAT.; www.em-dat.net.
3. Hyogo Framework for Action 2005–2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters.
4. Fifty-eighth World Health Assembly Resolution WHA 58.1: Health action in relation to crises and disasters, with particular emphasis on the earthquakes and tsunamis of 26 December 2004, http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA58-REC1/A58_2005_REC1-en.pdf
5. Fifty-eighth World Health Assembly Resolution WHA 58.3: Revisions of the International Health Regulations, http://www.who.int/ipcs/publications/wha/ihr_resolution.pdf.
6. Risk reduction and emergency preparedness: WHO six-year strategy for the health sector and community capacity development.
http://www.who.int/hac/techguidance/preparedness/emergency_preparedness_eng.pdf